

Praktische handleiding voor kosters en medewerkers in de liturgie

Juni 2022

INHOUD

I.	VOORWOORD	3
II.	ALGEMENE AANDACHTSPUNTEN	4
III.	DE KERK KLAARZETTEN TIJDENS HET KERKELIJK JAAR	5
1.	Aandachtspunten	5
2.	Wat zet je wanneer klaar?	6
IV.	DE KERK KLAARZETTEN VOOR HET VIEREN VAN SACRAMENTEN	11
V.	DE KERK KLAARZETTEN VOOR 'GELEGENHEIDSVIERINGEN'	13
VI.	VERKLARENDE WOORDENLIJST	15

I. VOORWOORD

De zorg voor de liturgie en voor het Huis van de Heer wordt gelukkig door velen gedragen. Dit neemt niet weg dat kosteren hierin een belangrijke rol spelen. Hun deskundigheid draagt veel bij tot een mooie, rustige, biddende en kwaliteitsvolle liturgie. We zijn oprecht dankbaar voor hun grote toewijding en onverdroten inzet.

Om een antwoord te bieden op veel praktische vragen stelden Aureel Chanterie en Danny Vandenbroucke van de diocesane kosterbond enkele jaren terug een 'Praktische handleiding voor kosteren en medewerkers in de liturgie' op. Deze handzame bundel heeft in het verleden al goede diensten bewezen aan wie nieuw is in het kosterwerk of wie gewoon antwoorden zoekt op heel wat praktische vragen zoals wanneer in het kerkelijk jaar worden welke liturgische boeken en voorwerpen gebruikt?

We zijn bijzonder dankbaar dat er nu een herwerkte versie van deze brochure beschikbaar is. Liesbeth Degryse en Danny Vandenbroucke hebben in de schoot van de diocesane commissie voor liturgie gewerkt aan een actualisering. De opzet blijft ongewijzigd: een praktische en informatieve gids voor wie meehelpt bij het klaarzetten voor liturgische vieringen. Eerst komen enkele algemene aandachtspunten aan bod. Daarna wordt ingegaan op het praktisch klaarzetten van de kerk tijdens de verschillende perioden van het kerkelijk jaar, voor het vieren van de verschillende sacramenten en voor gelegenheidsvieringen. Tot slot vindt u op het einde een verklarende woordenlijst.

We hopen en wensen dat deze handleiding een goede ondersteuning mag vormen voor kosteren en voor allen die zich ten dienste stellen van God en zijn volk.

Stefaan Franco

II. ALGEMENE AANDACHTSPUNTEN

Door onderstaande aandachtspunten ter harte te nemen, kunnen kosters en andere medewerkers de kwaliteit van liturgie en gebed bevorderen:

- Het is van belang aandacht te hebben voor **orde en netheid**. Oude, versleten blaadjes, mapjes of mandjes worden best vervangen, liturgische materialen vragen het nodige onderhoud,
- Er wordt best gekozen voor **schoonheid en soberheid**: één mooi bloemstuk krijgt best de voorkeur boven allerhande potten en vazen met planten en bloemen, bij het tabernakel brandt één verzorgde Godslamp,
- Het is belangrijk dat elke liturgische viering **tijdig voorbereid** wordt. De benodigdheden worden tijdig klaargezet, zodat er de laatste 10 minuten voorafgaand aan de viering niets meer hoeft te gebeuren en alle aanwezigen zich biddend kunnen voorbereiden op hun diensttaak. Het 'opruimen' of wegnemen van liturgische voorwerpen gebeurt best pas wanneer alle aanwezigen de gebedsruimte verlaten hebben.
- **Het altaar** representeert de aanwezigheid van Christus. Het is van belang dat op het altaar enkel datgene aanwezig is dat nodig is om Eucharistie te vieren. Het is niet wenselijk dat mensen de Beker en de pateen met Eucharistisch brood niet kunnen zien omwille van een veelheid aan bloemen of kaarsen. Ook wanneer er geen Eucharistie gevierd wordt, verwijst het altaar naar Christus. Om die reden wordt het altaar niet gebruikt als 'tafel' om allerlei papieren of voorwerpen op te plaatsen.
- Het getuigt van geloof en zorg wanneer ook buiten de liturgische vieringen op een gepaste, **respectvolle wijze wordt omgegaan met liturgische voorwerpen**, met de Paaskaars,
- De **heilige oliën** worden bewaard in een verzorgd recipiënt en op een onderhouden plaats.
- Er wordt met zorg omgegaan met de voorraad van niet-geconsacreerde wijn en hosties,

III. DE KERK KLAARZETTEN TIJDENS HET KERKELIJK JAAR

1. Aandachtspunten

In wat volgt wordt een overzicht gegeven van aandachtspunten voor de koster bij bepaalde vieringen, het kerkelijke jaar volgend. Dit overzicht wordt weergegeven aan de hand van weerkerende categorieën.

Volgende categorieën komen aan bod:

- *benodigdheden voor de eucharistie / viering (1)*

Wanneer het begrip 'standaard' wordt vermeld, bedoelen we concreet: kelk, hostieschaal, ampullen met water en wijn, grote en kleine hostie(s), kelkdoekje, corporale, ciborie, albe(n), stola's), eventueel kazuifel, eventueel diakenstola, kandelaars, gong of belletjes, eventueel offerschalen en/of collecteschalen.

Deze benodigdheden kunnen aangevuld worden met andere benodigdheden voor de liturgie, eigen aan het feest of de gelegenheid.

Gebedsdiensten: de benodigdheden klaarleggen volgens de richtlijnen van de voorganger(s).

- *aard van de viering (2)*

nl. gebedsdienst, kerkelijk feest, zondag door het jaar,...

- *liturgische kleur (3)*

- *liturgische boeken (4)*

We hebben aandacht voor:

- lectionaria voor de A, B, C-cyclus (voor de zondagen – rode uitgave), u vindt ze in drie aparte of één gebundelde uitgave
- I, II, III (voor de weekdays, groene uitgave)
- IV (voor heiligenfeesten, votiefmissen,... op weekdays – bruine uitgave)
- altaarmissaal (rood voor zon- en feestdagen, groen voor weekdays)
- evangeliarium

Heel wat uitleg bij het gebruik van deze liturgische boeken vindt u in de liturgische kalender die in elke sacristie aanwezig is.

- *aandachtspunten omtrent het kerkgebouw (5)*

Er is aandacht voor elementen die niet gebonden zijn aan een liturgische tijd of feest:

- instaan voor veiligheid en preventie i.v.m. diefstal of schade in of rond het kerkgebouw
- eventueel klaarzetten van de aangepaste zangbundels
- aandacht voor klokken, orgel, kaarsen in devotiehoek, het doen van boodschappen (vuilniszakken aankopen, bestellingen maken,...), zolder, kelder, toren, openen en sluiten van de kerk, verwarming, verlichting, elektriciteit, de geluidsinstallatie, toezien op orde en netheid van het toilet in de sacristie/kerk in nauw contact met de poetsdienst.
- aandachtspunten, benodigdheden die specifiek zijn voor dit kerkgebouw

- *decoratie (6)*

Er wordt afgesproken met mensen die instaan voor de decoratie, de bloemen, de symboliek, de visualisatie,...

- *voorbereiding op komende tijd (7)*

2. Wat zet je wanneer klaar?

- *adventstijd*

- paars (3)
- lectionarium voor zon- en feestdagen of voor wekdagen (nieuw kerkelijk jaar – lectionaria wijzigen!) – missaal voor zon- en feestdagen of voor wekdagen (4)
- standaard, geen 'Eer aan God' (5)
- adventskrans (daartoe tijdig de takken of ander materiaal voorzien) (6)
- plaatsen van kerststal met toebehoren en tijdig afspreken met vrijwillige medewerkers - aandacht voor schilderijen, beelden of andere kersttaferelen in de kerk (7)

- *Kerstmis (25 december)*

- standaard (zilverwerk!) + wierook (1)
- hoogfeest (2)
- wit (3)
- lectionarium en missaal voor zon-en feestdagen – prelatie 3-5 (4)
- feestklokken – kerstmuziek voor de vieringen – gezongen instellingsverhaal (5)
- aandacht voor de kerststal (kaarsen, kandelaars, verlichting, bloemen, ...) (6)
- weghalen van kerststal met toebehoren en tijdig afspreken met vrijwillige medewerkers (7)

- *Nieuwjaar/Feest van de Moeder Gods (1 januari)*

- standaard (zilverwerk!) (1)
- hoogfeest (2)
- wit (3)
- lectionarium en missaal voor zon- en feestdagen – prelatie 26 (4)
- feestklokken (5)
- aandacht voor Mariabeeld – feestelijke aankleding (6)

- *Openbaring des Heren*

- standaard (1)
- hoogfeest (2)
- wit (3)
- lectionarium en missaal voor zon- en feestdagen – prelatie 6 (4)
- feestklokken (5)
- na dit feest mogen kerststal- en bomen verwijderd worden - eventueel zangbundels aanpassen naar de tijd door het jaar (6-7)

- *Opdracht van de Heer - Maria Lichtmis (2 februari)*

- standaard + paaskaars, wijwater, kwispel (voor eventuele zegening van de kaarsen, kaarsenwijding), eventueel wierook (1)
- feest (2)

- wit (3)
 - lectionarium IV en weekdagmissaal – eigen priefatie (4)
 - feestklokken + doopkapel in de aandacht (aandacht voor de voorwerpen, waarop de naam van de dopelingen geschreven staan) (5)
 - aandacht voor Mariabeeld, eventueel lichtmiskaarsen voorzien, zegengebied (zegening van kinderen), afspreken met werkgroep dooppastoraal die mogelijks deze viering voorbereidt (6)
 - voorbereiden naar Aswoensdag toe: boetekruis plaatsen, versiering (sober), palmtakken verbranden tot as, eventueel zangbundels aanpassen naar de veertigdagentijd (7)
- *Aswoensdag*
 - standaard + wijwater en kwispel, wierook (1)
 - paars (3)
 - lectionarium (veertigdagentijd) en weekdagmissaal – priefatie 10 (4)
 - geen 'Eer aan God' - zegening van de as en asoplegging - handenwassing na toediening van de askruisjes (5)
 - sober (6)
 - tijdens de ganse veertigdagentijd geen 'Eer aan God', behalve op feestdagen (7)
- *Feest St.-Jozef (19 maart)*
 - standaard (1)
 - hoogfeest (2)
 - wit (3)
 - lectionarium IV en weekdagmissaal (4)
 - aandacht voor het beeld van St.-Jozef (6)
 - naar de Goede Week toe: eventueel volgblaadjes voorzien voor de diverse vieringen (van Palmzondag tot Pasen), repetitie met acolieten voor de speciale diensten tijdens de Goede Week, palmtakken ophalen, palmtakjes knippen en eventueel op kaartjes aanbrengen (precies aantal afspreken met de pastorale verantwoordelijken), eventueel palmtakken rond het boetekruis en in mandjes om vooraan te plaatsen als decoratie, tijdig de paaskaars bestellen (7)
- *Palm- en Passiezondag*
 - standaard + wijwater en kwispel, wierook (1)
 - paars of rood (3)
 - lijdensverhaal (mogelijks 3 lectoren), lectionarium en missaal voor zon- en feestdagen, eigen priefatie (4)
 - processiekruis (5)
 - palmtakken, aandacht voor boetekruis (6)
 - naar Witte Donderdag toe: voorbereiding treffen voor de aanbidding (H. Hostie laten consacreran op laatste eucharistie voor Witte Donderdag of tijdens de dienst op Witte Donderdag zélf), genoeg H. Hosties laten consacreran zodat er een voldoende H. Rest is voor de uitreiking op Goede Vrijdag, knielbanken, kandelaars, desnoods stoelen verplaatsen (7)

- *Witte Donderdag*

Dit is een avonddienst. Er is géén viering in de voormiddag.

- standaard + wierook (1)
- feest (2)
- wit (3)
- lectionarium en missaal voor zon- en feestdagen – prelatie 24 (4)
- feestklokken, eventueel schoudervelum (processie naar aanbidding), processiekandelaars, draaglampions (flambouwen), voldoende hosties voorzien want op Goede Vrijdag is er géén eucharistie maar wél communiedienst, waterkruik en waterbekken, lendenschort en handdoek voor de voetwassing (5)
- naar Goede Vrijdag toe: beiaard (uurslag en klokken afzetten tot in de Paasnacht), cibories weg uit tabernakel, godslamp wegplaatsen na de viering, tabernakeldeuren ‘open’ plaatsen na de viering, kaarsen, kandelaars en versiering weghalen, altaren ontbloten, chrisatorium reinigen. Indien er een openbare boetetocht plaatsvindt en/of wanneer er kruisen geplaatst worden, is het van belang om afspraken te maken met de politiediensten i.v.m. openbare boetetocht. (7)

- *Goede Vrijdag*

H. Oliën ophalen op de afgesproken plaats waar de verdeling van de Heilige Oliën voor de pastorale eenheden van het decanaat plaatsvindt.

Goede Vrijdagviering

- standaard + paarse stola('s) (1)
- paars (3)
- woorddienst of kruishulde met eigen teksten: lectionarium en missaal voor zon- en feestdagen, lijdensverhaal (4)
- lichten gedoofd, geen klokken, draagkandelaars en lucifers, boetekruis voor de kruishulde, kussens klaarleggen voor de prosternatie (plat ter aarde) (5)
- boetekruis en paars ‘doek’ (6)
- alle wijwatervaten leegmaken en reinigen (d.m.v. azijn), eventueel zangbundels aanpassen naar de Paastijd (7)

Indien er een openbare kruisweg plaatsvindt:

- fakkeltjes voor acolieten , eventueel microwagen (5)

- *Stille Zaterdag/Paaswake*

- standaard (zilverwerk!) + kwispel, wierook, paaskaars en paasnagels (1)
- hoogfeest (2)
- wit (3)
- lectionarium en missaal voor zon- en feestdagen – eigen prelatie (4)
- reservekaars voor opwarmen van de paasnagels, kaarsen of devotielichtjes (lichtritus), kandelaar vooraan om paaskaars op te plaatsen, kerkbeiaard en klokken terug aan vanaf het ‘Gloria’ van de mis, kerk verduisterd (geen lichten aan) vooraf, doopkapel open , een vat gevuld met water (zegening water) om te worden gewijd tijdens de dienst, voorziening om nieuw vuur aan te maken, wieken en lucifers, processiekruis. Eventueel kan een doopsel plaatsvinden tijdens de Paaswake. (5)

- *Verrijzeniszon­dag/Pasen*
 - standaard (zilverwerk!) + wierook (1)
 - hoogfeest (2)
 - wit (3)
 - lectionarium en missaal voor zon- en feestdagen – p­refatie 9 – tekst ‘hernieuwing doopbeloften’ (4)
 - feestklokken, paaskaars ontsteken, vanaf nu ook wijwater ter beschikking stellen in de doopkapel (grote ketel plaatsen, bekertje om te scheppen, handdoek) (5)
 - paaskaars ontsteken bij elke viering van Pasen tot Pinksteren (6)

- *Onze Lieve Heer Hemelvaart*
 - standaard (zilverwerk!) (1)
 - hoogfeest (2)
 - wit (3)
 - lectionarium en missaal voor zon- en feestdagen - p­refatie 14 of 15 van Hemelvaart (4)
 - afspraken maken met verantwoordelijken voor een eventuele viering rond ‘Rerum Novarum’ (= feest van de christelijke arbeidersbeweging die op veel plaatsen wordt gevierd binnen de liturgie), vlaggenhouders (5)

- *Pinksteren*
 - standaard (zilverwerk!) (1)
 - hoogfeest (2)
 - rood (3)
 - lectionarium en missaal voor zon- en feestdagen - eigen p­refatie (4)
 - feestklokken (5)
 - eventueel zangbundels aanpassen naar de tijd door het jaar (7)

- *Sacramentsdag*

Vooraf: één grote hostie laten consacreren zodat deze kan uitgestald worden tijdens de aanbidding, monstrans oppoetsen.

De dag zelf – aanbidding en eucharistie:

 - standaard (zilverwerk!) + corporale, wierook (1)
 - hoogfeest (2)
 - wit (3)
 - lectionarium en missaal voor zon- en feestdagen - p­refatie 24 of 25 (4)
 - feestklokken (5)

- *Feest H.-Hart*

Vooraf: één grote hostie laten consacreren zodat deze kan uitgestald worden tijdens de aanbidding, monstrans oppoetsen.

De dag zelf – eucharistie:

 - standaard (zilverwerk!) + corporale, wierook (1)
 - hoogfeest (2)
 - wit (3)

- lectionarium en missaal voor zon- en feestdagen - eigen priefatie (4)
- extra aandacht voor het H.-Hartbeeld (6)

- *Tenhemelopneming van Maria (15 augustus)*
 - standaard (zilverwerk!) (1)
 - hoogfeest (2)
 - wit (3)
 - lectionarium en missaal voor zon- en feestdagen - eigen priefatie (4)
 - extra aandacht voor het Mariabeeld (6)

- *Allerheiligen (1 november)*
 - standaard (zilverwerk!) + wierook (1)
 - hoogfeest (2)
 - wit (3)
 - lectionarium en missaal voor zon- en feestdagen - eigen priefatie (4)
 - feestklokken, processiekruis (5)
 - chrysanten, eventueel kaarslicht ontsteken bij de heiligenbeelden (6)
 - lijst met overledenen die het voorbije jaar een kerkelijke uitvaart kregen, opmaken tegen Allerzielen of de gedachtenisviering van de overledenen (7)

- *Allerzielen (2 november)*

Vooraf: de uitreiking van de gedachtenissen tijdig organiseren.

- standaard (1)
- paars (3)
- eigen altaarmissaal voor de liturgie van de overledenen of het altaarmissaal voor de wekdagen - priefatie 53 – 57 van de overledenen - lectionarium voor de uitvaartliturgie (4)
- uitreiking van gedachtenissen (5)
- sfeermuziek, passende (sobere) versiering, boek met namen van de overledenen, bord met kruisjes van de overledenen (6)
- voorbereiding van de adventstijd (7)

IV. DE KERK KLAARZETTEN VOOR HET VIEREN VAN SACRAMENTEN

- *Sacrament van verzoening*
 - albe(n), stola('s) (1)
 - paars (3)
 - schikking kerkruimte (5)

- *Het sacrament van verzoening vieren met kinderen*
 - albe(n), paarse stola('s) (1)
 - paars (3)
 - tijdig ingelicht worden over de praktische benodigdheden zoals bijvoorbeeld: knielkussen, schikking kerkruimte, geluidinstallatie, volgblaadjes, bijbelboek,... (5)

- *Het sacrament van het doopsel*

Er zijn verschillende mogelijkheden:

 - het doopsel van één kind
 - het doopsel van meerdere kinderen in een gemeenschappelijke doopviering
 - het doopsel van één of meerdere kinderen in een zondagse Eucharistie
 - het doopsel (+ vormsel + eerste communie) van een volwassene (eventueel geïntegreerd in de paaswake)

 - paaskaars, doopkaars(en), Chrisma (1)
 - wit (3)
 - volgboekjes doopsel (4)
 - handdoek(en), kleine kandelaar(s) voor doopkaars(en), doopregister en balpen(nen), lucifers, scapulier, eventueel doopbekken, paspoort van een christen, kaarsen bij Mariabeeld, schikking kerkruimte, feestklokken na het doopsel (5)

- *Eerste Communieviering*
 - standaard (1)
 - wit (3)
 - veel kan gebeuren in samenspraak met de pastorale verantwoordelijk - eventueel repetities mee volgen om een goed overzicht te krijgen, genoeg hosties voorzien, feestklokken, voorbehouden plaatsen regelen (5)

- *Huwelijk*
 - standaard (1)
 - wit (3)
 - orde van dienst voor de liturgie van het huwelijk, eigen boekje van huwenden, lectionarium (4)
 - huwelijksregister en balpen, collectemandjes, tapijten, knielbanken, kleine stoeltjes voor bruidspaar, indien het huwelijk plaatsvindt in een Eucharistie: voldoende hosties voorzien; voldoende wijn voorzien wanneer er een communie onder twee gedaanten plaatsvindt, schikking kerkruimte, eventueel een schaalte voor de ringen, feestklokken, eventueel kruisje/Bijbel, eventueel huwelijkskaars (5)

- *Priesterwijding – wijding permanent diaken*

Voorafgaand overleg met de ceremoniaris van de bisschop.

- *Vormselviering*

Vooraf afspreken met de pastorale verantwoordelijken: de repetities bijwonen in voorbereiding op het vormsel, handenwassing (handdoek/zeep/waterbekken), feestklokken, vormselkaarsen voorzien indien hiervan gebruik wordt gemaakt, afspraken met de pastoor over te consacrerende hosties en H. Reserve, voorbehouden plaatsen regelen.

- standaard + paaskaars (1)
 - rood of wit (3)
 - orde van dienst voor de vormseliturgie, eigen boekje van de vormelingen, lectionarium (4)
 - parkeerplaats voorzien voor de eventuele vormheer (5)
- *Ziekenzalving (gemeenschappelijke viering)*
 - ziekenolie (1)
 - paars (3)
 - volgblaadjes, lectionarium (4)
 - kaarsen, schikking kerkruimte (5)

V. DE KERK KLAARZETTEN VOOR 'GELEGENHEIDSVIERINGEN'

- *Gebedswake (avond voor een uitvaart)*
 - standaard (eventueel) (1)
 - paars (3)
 - orde van dienst voor de liturgie van de overledenen, lectionarium voor de uitvaartliturgie (4)
 - mandje achteraan de kerk voor rouwkaartjes, sfeermuziek (5)

- *Heiligenvieringen*
 - Patroonsfeest van de parochie*
 - standaard (1)
 - feest (2)
 - aangepaste kleur naargelang de patroon (3)
 - eventueel beeld van patroonheilige en relikwie versieren (6)

 - St.-Barbara-viering (brandweer)*
 - standaard (1)
 - wit (3)
 - eventueel "Te Velde" wordt gespeeld (doksaal open), relikwie H.-Barbara, vlaggenhouders (5)
 - beeld van de H.-Barbara, relikwie (6)

 - St.-Ceciliaviering (musici)*
 - standaard (1)
 - goede afspraken voor het klaarzetten van de kerk met desbetreffende harmonie, fanfare of koor, eventueel de cibories op een andere plaats (zijaltaar) (5)

 - St.-Elooisviering*
 - standaard (1)
 - koormantel bij de zegening van paarden en auto's, relikwie van St.-Elooi (5)

 - St.-Hubertusviering*
 - Vooraf: broodjes bestellen*
 - De dag zelf – eucharistie*
 - standaard + wijwater en kwispel (1)
 - gedachtenis (2)
 - wit (3)
 - lectionarium en missaal voor de weekdagen, zegeningsgebed over het brood (4)
 - mandjes voor brood, servetjes eventueel zegening van dieren (paarden, honden, ...) (5)

- *Huwelijksjubileum*
 - standaard (1)
 - feest (2)
 - wit (3)
 - tapijt, schikking kerkruimte, knielbanken en/of zetels voor jubilarissen, in samenspraak met de pastorale verantwoordelijken de voorbehouden plaatsen regelen (5)

- *Jaargetijde*

(bv. Jaargetijde voor overleden parochianen of gesneuvelden ...)

Zie: Allerzielen

- *Mariale vieringen (meimaand/oktobermaand)*

In de 'Mariamaanden' en bij speciale Mariale vieringen: icoon of beeld plaatsen. Eventueel grote 'Rozenkrans' bij het beeld of de icoon (oktobermaand) (6)

- *Schoolvieringen*

Afspraken maken met de voorganger en de leerkrachten voor de praktische schikkingen en voorbereidingen.

- *Te Deum*

In de hoofdkerk, naar aanleiding van de Nationale Feestdag (21/7) en het Feest van de Dynastie (15/11).

- eventueel volgblaadjes, voorbehouden plaatsen voor Gemeentebestuur, vlaggenhouders (5)

- *Uitvaart*

Een uitvaart kan plaatsvinden in een Woord- en gebedsviering of in een Eucharistie.

Vooraf: om een overlijden te melden op de parochie: rouwklokken luiden.

- Standaard + paaskaars, wierook, wijwater en kwispel of palmtakken. (Indien het lichaam van de overledene niet aanwezig is tijdens de uitvaart, maar er een uitvaart met een urne plaatsvindt, is er geen bewieroking en besprenkeling. Er kan wel gebruik gemaakt worden van een wierookschaal.) (1)
 - paars (3)
 - orde van dienst voor de liturgie van de overledenen, lectionarium voor de uitvaartliturgie, indien de uitvaart plaatsvindt in een Eucharistie: altaarmissaal (4)
 - vooraan plaats voorzien voor een vlotte rondgang bij de lijkbaar (eventueel stoelen weg), kandelaars rond lijkbaar, eventueel tapijt, lezenaar bij lijkbaar voor de afscheidsgebeden, eventueel losse micro en statief, mandje achterin de kerk voor de rouwkaartjes, mobiel onderstel om kist op te plaatsen, overledenenregister en balpen (door de pastoor te ondertekenen), stola en boekje met gebeden (voor op het kerkhof) klaarleggen, processiekruis, eventueel voorbehouden plaatsen regelen via kaartjes, kaarsen in de rouwkapel ontsteken, ook na de viering klokken (rouwluiden) (5)
- *Uitvaart van een priester, diaken, parochieassistent*
 - priester: evangelieboek, kelk, stola, het getijdenboek (optioneel) op de kist (5)
 - diaken: evangelieboek, diakenstola, getijdenboek (5)
 - parochieassistent: Bijbel (5)
- *11 - november-viering (in de hoofdkerk)*
 - standaard + wierook (1)
 - gedachtenis (2)
 - paars (3)
 - vlaggenhouders (5)

VI. VERKLARENDE WOORDENLIJST

Absoute

Oude benaming (van vóór het tweede Vaticaans Concilie) voor het afscheidsritueel in de uitvaartliturgie met o.a. de besprenkeling en de bewieroking.

Acclamatie

Instemming, beaming, spreekkoorachtige aanroeping of gezang.

Acoliet

Misdienaar.

Advent

Vier weken van voorbereiding op Kerstmis, eindigend op 24 december.

Albe

Wit liturgisch onderkleed tot op de enkels; wordt opgesjord door een singel.

Alleluja

Vreugderoep die in de liturgie gebruikt wordt, vooral in de paastijd. Inleidend gezang op de evangelielezing.

Allerheiligste

Brood in de viering van de Eucharistie geconsacreerd tot het Lichaam van Christus; ook: heilige hostie, geconsacreerde hostie, Eucharistisch Brood, heilig Brood, ons Heer.

Allerheiligen

Gedachtenisviering van alle heiligen op 1 november.

Allerzielen

Gedachtenisviering van alle overledenen op 2 november.

Altaar

Offertafel, voor de Maaltijd des Heren.

Altaardwaal

Linnen doek ter bedekking van het altaar.

Altaarmissaal

Officieel liturgisch boek met de vaste en wisselende gebeden voor het ganse kerkelijk jaar.

Altaarsteen

Gewijde steen met daarin relikwieën in de altaartafel ingelegd, voorzien van vijf uitgehouwen kruisjes.

Ambo

Andere benaming voor de 'lezenaar' vanwaar het Bijbelse Woord van God wordt verkondigd.

Ampul(len)

Schenkkannetjes voor water en wijn. Staan meestal op een schaal (lavaboblad of ampullenschaal). Ook de heilige oliën worden in ampullen bewaard.

Angelus

'Engel des Heren', gebed dat een herdenking bevat van de menswording van Christus. Van oudsher driemaal daags gebeden. Verbonden met het 'Angelusluiden' (3 x per dag).

Antependium

Voorhangsel of voorzetstuk van stof of ander materiaal ter versiering, vaak aan de voorzijde van altaar en ambo.

Antwoordpsalm

Gezongen (of gesproken) psalm na de eerste lezing tijdens de dienst van het Woord. Door een cantor worden de psalmverzen over het algemeen voorgedragen en door de hele gemeenschap beantwoord. Deze antwoordpsalm kan eventueel ook vervangen worden door een antwoordzang, gezongen door de gehele gemeenschap. Met de antwoordzang of antwoordpsalm antwoorden we op het Woord van God dat tijdens de eerste lezing tot ons gericht werd.

Aswoensdag

Begin van de veertigdagentijd. In de liturgie wordt gezegende as op de hoofden van de aanwezigen gelegd als teken van vergankelijkheid en inkeer.

Biechtstoel

Kleine ruimte voor het ontvangen van het sacrament van verzoening met een zitting voor de priester en een knielbank voor de biechteling, van elkaar gescheiden door een wand met traliehek. Tegenwoordig kan het sacrament van verzoening ook plaatsvinden op andere wijzen. De biechteling en de priester kunnen bijvoorbeeld plaatsnemen aan een klein tafeltje of op enkele stoelen of banken in een hoek van de kerk, kapel of gebedsruimte.

Cantor

Voorzanger.

Celebrant

Bisschop of priester die in een liturgische viering de (hoofd)voorganger is.

Chrisma

Gewijde olie voor de doop, het vormsel, de bisschops- en priesterwijding en de wijding van het altaar. Deze Heilige Olie wordt één maal per jaar door de bisschop gewijd tijdens de diocesane Chrismamis, waarna deze Heilige Olie verdeeld wordt.

Ciborie

Een met een deksel gesloten kelk om de geconsacreerde hosties te bewaren.

Collecte

Inzameling van de gaven bij de bereiding van de offergaven tijdens de Eucharistie.

Collectagebed

Andere benaming voor het openingsgebed in een Eucharistie: de priester zegt 'laten wij bidden', vervolgens krijgen de mensen even tijd om in stilte te bidden, waarna de priester het gebed van de aanwezigen als het ware 'verzamelt' door het collectagebed uit te spreken.

Collecteschaal

Schaal waarmee tijdens de dienst geld wordt ingezameld.

Concelebratie

Gemeenschappelijke viering van de Eucharistie van meer priesters met één hoofdcelebrant.

Corporale

Witte, linnen doek die tijdens de viering op het altaar wordt uitgespreid om er de kelk, de hostieschaal, de pateen of de monstrans op te zetten.

Credens(tafel)

Dientafel in de altaarruimte voor de benodigdheden die in de liturgieviering gebruikt worden.

Dalmatiek

Ruim bovenkleed van een diaken in liturgische kleuren.

Diaken

Gewijde helper van bisschop en priester in het uitoefenen van het herdersambt.

Doopsel

Eerste van de drie initiatiesacramenten. Door de doop wordt iemand lid van de geloofsgemeenschap, het Lichaam van Christus.

Doopkaars

Kaars bij de doop, aan de paaskaars ontstoken en aan de gedoopte meegegeven.

Doopvont

Koperen of stenen bekken waarin zich het doopwater bevindt en waarin of waarboven gedoopt wordt.

Doxologie

Plechtige, afsluitende lofprijzing van de Drie-eenheid, bijvoorbeeld 'Eer aan de Vader ...'; 'Door Hem en met Hem ...'; Gloria 'Eer aan God in den hoge ...'.

Eucharistisch gebed

Ook genoemd: groot dankgebed, grote lofprijzing, eucharistisch hooggebed of canon; het deel van de viering van de Eucharistie vanaf de prefatie tot en met de doxologie 'Door Hem en met Hem ...'.

Eucharistische aanbidding

Christus, die onder de gedaante van het Eucharistisch Brood wordt getoond in een monstrans of ciborie, wordt belangeloos eer bewezen door (stil) gebed en aanschouwing.

Evangelie

- De Blijde Boodschap van Jezus Christus.
- De opgeschreven Blijde Boodschap door (volgens) Matteus, Marcus, Lucas en Johannes.
- Lezing uit één van deze boeken tijdens een liturgieviering.

Evangelieboek

Ook evangeliarium; boek dat de evangelieperikopen voor de liturgie bevat.

Gebedswake

Een gebedswake is een gebedsviering (geen Eucharistie). Het betreft meestal een religieuze bijeenkomst in de avond of als avondlijke aanloop op de volgende dag. Het onderwerp kan heel gevarieerd zijn: een vooravond van een jeugdkamp, van een uitvaart, van een bedevaart, van een religieus engagement, enz. Het kan plaatsvinden in een kerk, een kloosterkapel, in open lucht, in een tent, in de huiskring, enz. Gezangen, gebeden, muziek, getuigenissen, voorbeden en lezingen maken het schema uit van zo'n wake.

Geloofsbelijdenis (of credo)

Samenvatting van enkele belangrijke geloofswaarheden: wat we geloven.

Godslamp

Dag en nacht brandende kaars of olielamp ten teken van de aanwezigheid van het Eucharistisch Brood in het tabernakel.

Goede Vrijdag

Vrijdag voor Pasen. Gedachtenisviering van Jezus' lijden, kruisdood en graflegging.

Goede Week

(ook Heilige Week), de week voor Pasen, beginnend met Palmzondag, met Witte Donderdag, Goede Vrijdag en Paaszaterdag.

Gregoriaans

Liturgische eenstemmige zang, genoemd naar paus Gregorius de Grote (590-604).

Homilie

Schriftuitleg in de preek; onderdeel van de verkondiging in de liturgie.

Hostie

Ongedesemd brood dat in de viering van de Eucharistie wordt gebruikt

Hostieschaal

Schaal waarop de te consacrerende hosties liggen en waaruit de geconsacreeerde hosties aan de gelovigen worden uitgereikt; wordt naast of in plaats van de ciborie gebruikt. Ook communieschaal genoemd.

Icoon

Een volgens voorschriften geschilderde afbeelding van Christus, de Moeder Gods of heiligen.

Intentie

Hier wijzen we op een driedubbele betekenis van het woord:

- de intenties bij de voorbeden tijdens de eucharistie of tijdens een gebedsdienst (gebedswake).
- de neergeschreven intenties in het intentieboek, achter in de kerk te vinden. Op vergelijkbare wijze worden soms geschreven intenties meegegeven (in een omslag) om meedragen te worden naar een bedevaartsoord en daar neergelegd te worden in het heiligdom.
- de intentie die een gelovige aan de priester vraagt waarvoor een eucharistieviering zal worden opgedragen. Soms zelfs wordt een bepaalde dag of datum vooropgesteld. Daarvoor betaalt de aanvrager een diocesaan bepaald bedrag.

Kaars

Brandende kaarsen worden bij veel liturgische vieringen gebruikt. Ze zijn een symbool van het goddelijk licht en een teken van feestelijkheid.

Kazuifel

Bovengewaad van de priester tijdens de Eucharistieviering.

Kelkdoekje

Katoenen of linnen doekje door de priester gebruikt om tijdens de viering van de Eucharistie zijn mond, vingers en de kelk te reinigen.

Kerkelijk jaar

Ook 'liturgisch jaar' genoemd; jaarlijkse, cyclische herdenking en beleving van Christus' leven en heilshandelen; begint met de Advent en eindigt met het feest van Christus, Koning van het heelal.

Kerkwijdingsfeest

Herdenkingsviering van de inwijdingsdatum van een kerk.

Kerstmis

Tweede grote christelijke feest. Viering van Gods komst in onze wereld, in het leven van mensen.

Kleuren

Wit voor feesten van Christus, Maria en heilige niet-martelaren; rood voor Pinksteren en martelaren; paars voor boetedagen (advent, veertigdagentijd) en rouw; groen voor de zondagen tijdens de tijd door het jaar.

Kruisweg

De taferelen van de lijdensweg van Jezus (staties), aangebracht op de binnenmuren van de kerk of in een processiepark.

Kwispel

Wordt gebruikt voor het sprenkelen met wijwater. Dit kan ook gebeuren met behulp van palmtakken.

Lectionarium

Liturgisch boek met de schriftlezingen, antwoordpsalmen, allelujaverzen en evangeliëlezingen.

Lector

Voorlezer in de liturgie.

Lezenaar

Lessenaar vanwaar uit de bijbel of het lectionarium gelezen wordt.

Mariafeesten

De Mariale feesten hebben een vaste, klassieke benaming. Beginnend bij het kerkelijk, liturgisch jaar, vinden we, naast een aantal kleinere, de volgende belangrijke Mariale feesten:

- Maria Onbevlekt Ontvangen (8 december)
- Moeder Gods (1 januari)
- Maria Lichtmis (2 februari)
- Maria Boodschap (25 maart)
- Tenhemelopneming van Maria (15 augustus)
- Maria Geboorte (8 september)

Misdienaarsbel

Bel, vooral gehanteerd door de misdienaars, bij bepaalde momenten in de eredienst zoals bij het Sanctus aan het begin van het eucharistisch hooggebed, de consecratie of de sacramentsprocessie.

Missaal

Het boek met alle teksten van de priester en voorschriften voor de Mis voor elke dag in het jaar.

Monstrans

Meestal kostbaar voorwerp voor het tonen en aanbidden van het Eucharistisch Brood.

Octaaf

Periode van acht feestdagen, aansluitend op Kerstmis en Pasen.

Offerande

Aanbieding van brood en wijn aan het begin van het tweede deel van de Eucharistieviering.

(Heilige) Oliën

Olie voor de geloofsleerlingen, olie voor de zieken en het heilig chrisma: gewijde oliën voor de zalving van doopleerlingen, dopelingen, vormelingen, priesters, zieken, en voorwerpen zoals het altaar.

Onze Lieve Heer Hemelvaart

Veertigste dag van de paastijd. Bevestiging van Jezus' opstanding en gedachtenis van 'dat Hij werd opgenomen' bij de Vader.

Palla

Vierkant, verstevigd stuk linnen voor het bedekken van de kelk.

Palmzondag

Zondag voor Pasen waarop de intocht van Jezus in Jeruzalem herdacht wordt; begin van de Goede Week.

Pasen

- Grootste Joodse feest op de zaterdag van de eerste maand (Nissan), herbeleving van de uittocht en bevrijding uit Egypte.
- Belangrijkste christelijke feest, viering van Jezus' doortocht door dood en sterven naar het nieuwe leven.

Paaskaars

Grote kaars die wordt gewijd bij het begin van de paaswake. Symbool van de verrezen Christus. De paaskaars wordt van Pasen tot Pinksteren tijdens de Eucharistievieringen ontstoken en wordt steeds gebruikt in doopvieringen en uitvaarten.

Paasnagels

Vijf wierookkorrels, gestoken in de paaskaars als herinnering aan de vijf wonden van Christus.

Paastriduüm

Paasdriedaagse: Goede Vrijdag, Stille Zaterdag en Paaszondag.

Paaswake

Viering in de paasnacht of in de vroege paasmorgen waarin Jezus' opstanding uit de dood wordt herdacht. Hoogtepunt van het kerkelijk jaar.

Pateen

Gouden of verguld schaalje waarop de hostie bij de viering van de Eucharistie wordt neergelegd.

Pinksteren

50 dagen na het Paasfeest, voltooiing en afsluiting daarvan. Dag waarop de Heilige Geest zijn zeven gaven zendt.

Preekstoel

Kuip op een verhoging waar de predikant voor ieder zichtbaar en hoorbaar het woord kon voeren. Thans grotendeels in onbruik geraakt kerkmeubilair.

Processie

Een processie is een tocht van biddende en zingende gelovigen om God of een heilige te eren, te danken of in tijden van nood om hulp te vragen. Er bestaan verschillende processies tijdens de liturgie: intredeprocessie, gavenprocessie. Ook tijdens bijvoorbeeld de doopliturgie zijn er verschillende processies. Daarnaast bestaan er ook processies in de vorm van biddende optochten of stoeten buiten de liturgie, zoals bijvoorbeeld de H. Bloedprocessie in Brugge.

Processiekruis

Kruis (meestal op steel) dat wordt megedragen tijdens een processie.

Pyxis

Doosje om de geconsacreerde hosties naar zieken te brengen voor de ziekencommunie.

Recipiënt

Een verzorgde ampule waarin de heilige oliën worden bewaard.

Relikwie

Overblijfsel van heilige personen, meestal van hun gebeente of kleding.

Rozenkrans

De Rozenkrans is een gebedssnoer – voorzien van 15 grote en 150 kleine kralen - die wordt gebruikt om het rozenkransgebed te bidden. Dit gebed bestaat uit 150 keer (15 x 10) het Wees Gegroet, afgewisseld, na ieder 'tientje', met een Onze Vader. In plaats van het volledige rozenkransgebed te bidden, wordt meestal een derde, met gebruikmaking van een kleinere gebedssnoer (het rozenhoedje) gebeden.

Rubrieken

Officiële, meestal in het rood gedrukte, aanwijzingen ten dienste van de voorganger in liturgische boeken.

Sacristie

Vertrek om de liturgische voorwerpen te bewaren en tevens als kleedruimte voor de voorganger(s) en acolieten.

Scheepje

Liturgisch vaatje met wierookkorrels.

Singel

Koord om de albe op te houden.

Stille Zaterdag

Zaterdag voor Pasen; 'stil' genoemd vanwege de herdenking van Jezus' grafrust.

Stola

Ook 'stool' genoemd; smalle strook van mooie stof, ambtsteken van de priester en de diaken.

Tabernakel

Kluisvormige kast voor het bewaren van het Eucharistisch Brood.

Te Deum

Latijnse beginwoorden van een zeer oude (al voor de vijfde eeuw ontstane) hymne die o.a. op zondagen buiten de veertigdagentijd en hoogfeesten in de lezingdienst gebeden wordt.

Tijd door het jaar

De tijd door het jaar omvat 33 of 34 weken naargelang van de jaarindeling. Hij begint na de kersttijd, wordt onderbroken door de veertigdagentijd en de paastijd en loopt dan verder tot aan de advent. Omdat de kersttijd normaal eindigt op een zondag, met het feest van Jezus' doopsel, begint de Tijd door het Jaar op een maandag (1ste week door het jaar). Hier ligt de reden waarom er nooit gesproken wordt van de 1ste zondag door het jaar.

Uitvaart

Kerkelijke begrafenis.

Veertigdagentijd

Periode van veertig dagen ter voorbereiding op Pasen.

Voorbede

Ook 'gebed van de gelovigen' genoemd waarin gebeden wordt voor de noden van Kerk en wereld.

Voorganger

Zie 'celebrant'.

Wierook

Letterlijk 'gewijde rook', namelijk van gebrande, geurige hars. Symbool van het ten-hemel-opstijgende gebed ter ere Gods. In de uitvaart heeft de wierook een andere betekenis, nl. het bewieroken van het lichaam dat tempel was van de H. Geest (het lichaam waarin God mocht wonen).

Wierookvat

Vat met geperforeerd deksel waarin wierook wordt gebrand. Kettingen maken het mogelijk het vat heen en weer te zwaaien.

Wijwater

Gezegend water waarmee men hoofd, handen en lichaam of voorwerpen kan besprenkelen; herinnert aan de doop en kan een gebedsteken zijn om vernieuwing en reiniging.

Wijwatervat of -emmer

Vat, kom of metalen emmer waarin het wijwater wordt bewaard.

Wijwaterkwast

Bolle kwast om wijwater te sprenkelen.

Witte Donderdag

Donderdag voor Pasen waarop de herinnering aan Jezus' laatste Paasmaal bijzonder gevierd wordt.

Woorddienst

Eerste deel van de Eucharistieviering - voorafgaand aan de dienst van de Tafel - waarin de schriftlezingen centraal staan.

Zegening

Een zegening betekent letterlijk 'het goede toewensen', een gebed om mensen of dingen onder Gods hoede te plaatsen. Dit betekent tegelijk een dank- en lofprijzing van God, of "een gebedsviering waarin God dank gezegd wordt en geprezen als bron van heil en zegen en op basis waarvan we Hem vragen ons ook in deze bijzondere levensomstandigheid, door deze persoon of middels deze voorwerpen heilvol nabij te blijven." (Jozef Lamberts)

BRONNEN

- 'Kostersboek, een wegwijzer voor kosters in de Kerk van de Romeinse ritus', Centrum voor Parochiespiritualiteit, Nijmegen, 2000.
- 'Woordenlijst liturgie', Koen Vanhoutte, 2004.